

**KORIŠTENJE INFORMACIJSKO KOMUNIKACIJSKIH
TEHNOLOGIJA MEĐU ČLANOVIMA MATICE
UMIROVLJENIKA GRADA OSIJEKA**

THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION
TECHNOLOGY AMONG THE MEMBERS OF MATICA
UMIROVLJENIKA IN THE CITY OF OSIJEK

Tomislav Jakopec

tjakopec@ffos.hr

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet
Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku

Josipa Selthofer

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet
Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku
jselthofer@ffos.hr

Ines Hocenski

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet
Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku
ihocenski@ffos.hr

UDK / UDC: 004:351.752.1-057.75(497.543 Osijek)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.65.1.920>

Primljeno / Received: 15. 1. 2022.

Prihvaćeno / Accepted: 11. 4. 2022.

Sažetak

Cilj. Cilj je ovog rada utvrditi koje informacijsko komunikacijske tehnologije koriste članovi Kluba umirovljenika grada Osijeka, u koje svrhe ih koriste te koliko su zainteresirani za stjecanje vještina potrebnih za pisanje u mrežnom okruženju.

Metodologija. Rad donosi rezultate istraživanja provedenog anketnim upitnikom među umirovljenicima, članovima Kluba umirovljenika grada Osijeka. Istraživanje je

provedeno na uzorku od 186 umirovljenika od sredine lipnja do sredine srpnja 2021. godine. Uzorak istraživanja ograničen je na specifičnu podskupinu umirovljenika, mahom mlađih umirovljenika članova Kluba. Istraživanje je propitivalo umirovljenike o poznavanju medija i novih tehnologija, mogućnostima njihova korištenja u vlastitoj životnoj okolini kao i o dosadašnjim iskustvima vezanima uz korištenje telefona, televizije, interneta, mobitela i pametnog telefona/tableta/laptopa.

Rezultati. Rezultati istraživanja pokazali su da većina anketiranih umirovljenika ima od 60 do 70 godina. Ispitanici u svom kućanstvu posjeduju televizor i kućni telefon, a gotovo polovica ispitanika posjeduje internet i pametni telefon. Ispitanici koriste tehnologiju u svrhu pretraživanja interneta (38 %) te za čitanje vijesti na portalima (35 %). Najveći broj ispitanika ne poznaje MS Office programe, a elektronsku poštu koristi tek 6,5 %. Kada je riječ o zainteresiranosti ispitanika prema edukaciji namijenjenoj stjecanju vještina za pisanje u mrežnom okruženju, samo 17 % odgovorilo je potvrdno.

Ograničenja. Budući da je uzorak istraživanja ograničen na specifičnu podskupinu umirovljenika, mahom mlađih umirovljenika članova Kluba, nije reprezentativan za cijelu populaciju umirovljenika u gradu Osijeku i u Republici Hrvatskoj.

Vrijednost. Rezultati istraživanja ukazuju na koji je način potrebno provesti kvalitetne edukacije među osobama treće životne dobi. Rezultati istraživanja doprinose realizaciji projekta „Aktivna mirovina“. Primjenom takvih edukacija olakšali bi se životni uvjeti starijim osobama kao i prilagodba u današnjem digitalnom svijetu.

Ključne riječi: digitalna pismenost; informacijska pismenost; informacijsko-komunikacijske tehnologije; osobe starije životne dobi

Abstract

Purpose. The purpose of this paper is to show how important information and communication technologies are in the context of senior citizens education. Providing high quality education for senior citizens is very important, because including ICT in their everyday life can have many benefits, make their everyday life easier, promote active life, and facilitate their integration into a working environment.

Methodology. The paper presents the results of a research conducted among retired senior citizens who are members of the retirement club *Klub umirovljenika grada Osijeka*. The research instrument was a questionnaire. The research was carried out from the middle of June to the middle of July 2021, on a sample of 186 retired club members. The questionnaire consisted of questions about their knowledge of media and new technology, possibilities of using them in their environment, and also about their experiences with the use of landline phones, TV, Internet, mobile phones and/or smartphones, tablets, and laptops.

Results. The results have shown that most participants are in the age group of 60 to 70 years. They have TV and landline phones in their homes. Almost half of them have Internet access and smart phones. They use technology to search for information of the Internet (38 %) and for reading online news portals (35 %). Most of them do not know anything about using MS Office applications and only 6,5 % of them use e-mail. Only 17 % of the retired members are interested in attending an educational program for acquiring skills for online writing.

Value. The results of this paper provide conclusions and guidelines on how to implement quality education for senior citizens. The results of the research are part of a research project named *Aktivna mirovina* (Active Retirement). A successful implementation of this kind of education would facilitate everyday life conditions for senior citizens and would lead to their easier adjustment to the digital world.

Keywords: digital literacy; information and communication technology; information literacy; senior citizens

1. Uvod

Današnje društvo svjedoči mnogim tehnološkim, socijalnim, društvenim, ekonomskim i vrijednosnim promjenama koje utječu na rad i djelovanje čovjeka. S obzirom na obujam poslova kojima se ljudi svakodnevno bave, nedostaje vremena i programa za neposredna druženja, čime su osobito zakinuti ljudi starije životne dobi. Stereotipiziranje i diskriminiranje starijih u stručnoj literaturi naziva se *ageizam*. *Ageizam* je pojava kojoj je cilj isključivanje osoba iz društvenog života na temelju kalendarske starosti (Zovko i Damjanić 2018: 366). Starost je životno doba koje čeka svakog čovjeka. U starosnoj životnoj dobi (treća životna dob) povećava se mudrost čovjeka jer ona raste s iskustvom, pa stariji ljudi imaju potencijal za prijenos znanja, umijeća i vještina budućim naraštajima. U antičkoj Grčkoj, naprimjer, običavalo se starije ljude poštovati i cijeniti, što nije razvidno u suvremenom svijetu u kojemu prevladavaju materijalni interesi, točnije – čovjekova korisnost i proizvodnost. Takav je stav podcjenjivački i donosi negativne aspekte prema osobama starije životne dobi. Medicina stariju životnu dob tumači kao biološki fenomen u kojem se mijenja odnos osobe prema vremenu, svijetu, okolini, ali i prošlosti. Starenje počinje između 50-e i 60-e godine života (Romac, 2011). Starenje je fiziološki, individualan proces koji kod ljudi napreduje različitom brzinom. Važno je razlikovati starenje i starost, jer starenje predstavlja progresivni stalan i postupan proces smanjenja strukture i funkcije organa i organskih sustava, dok sama starost predstavlja određeno životno razdoblje povezano s kronološkom dobi (cf. Svjetski dan zdravlja).

Zbog brojnih promjena koje donosi starenje čovjeka, osoba često osjeća nepripadnost i usamljenost. Takvu krizu starije osobe mogu svladati unutarnjim rastom i učenjem. U većini zemalja, pa tako i u Hrvatskoj, dobna granica za odlazak u mirovinu iznosi 65 godina. Svjetska zdravstvena organizacija starost dijeli na tri razdoblja: raniju starost (65 – 74 godine), srednju starost (75 – 84 godine) i duboku starost (85 i više godina) (Romac 2011).

Dob u smislu društvene ratifikacije ima brojne društvene, političke, birokratske i kulturološke implikacije. Osobe treće životne dobi izuzetno su sposobne koristiti se tehnologijom te pokazuju izražen interes za upotrebu tehnologije u komunikaciji s djecom, obitelji, unucima i prijateljima (cf. Jandrić i Livazović, 2013: 71).

S obzirom na to da se cijeli svijet susreće sa sve većim brojem starijeg stanovništva, autori Erfurt, Peppes i Purdy (2012) napisali su rad u kojem su istaknuli sedam najčešćih zabluda koje okružuju starije stanovništvo. Cilj rada nije samo opovrgnuti te zablude nego i pokazati kako organizacije i vlade mogu poticati rast i prihvatiti ekonomske prilike starije populacije. Prva zabluda koju navode jest ta da će ekonomija u nastajanju izbalansirati *silver tsunami* u razvijenim ekonomijama, a realnost je takva da je starenje stanovništva globalni trend koji utječe na mnoge ekonomije u nastajanju. Druga zabluda govori o tome da su zemlje sa starijim stanovništvom suočene s desetljećima niskog rasta, dok je realnost takva da se povećanjem zapošljavanja starijeg stanovništva može spriječiti ekonomska stagnacija. Nadalje zabluda je da je zapošljavanje igra sa „sumom nula“ (cf. Rozycka-Tran, Boski and Wojciszke, 2015) te će zadržavanje starijih zaposlenika samo pogoršati krizu nezaposlenih mladih, no realno zadržavanje starijih zaposlenika povećat će ukupni rast zapošljavanja. Zabluda je i da su stariji zaposlenici manje produktivni, ali realno organizacije mogu održavati produktivnost starijih zaposlenika prilagodbom radnog mjesta potrebama starijih zaposlenika. Smatra se i da se poduzetnički duh smanjuje s godinama, ali stariji ljudi će prije pokrenuti novi posao s minimalnim mogućnostima neuspjeha. Starije potrošače smatra se neprivlačnom demografskom skupinom za trgovce, no oni često imaju veliku potrošačku snagu, što ih čini neiskorištenom prilikom za trgovce. Posljednja zabluda odnosi se na to da stariji potrošači slabije prihvaćaju nove tehnologije, ali digitalna različitost nije sama po sebi vezana uz godine. (Erfurt, Peppes and Purdy 2012: 54.)

Iako žive u informacijskom i informatičkom dobu, nemaju svi ljudi jednaku mogućnost pristupa internetu s ciljem dobivanja informacija i stjecanja znanja, a napose osobe treće životne dobi. Naime dostupnost modernim tehnologijama otežana je ili onemogućena. Najveći problem s kojim se susreću jesu nedovoljno razvijene digitalne kompetencije te nedovoljno poznavanje informacijsko komunikacijskih tehnologija. Starijim osobama potrebno je omogućiti nastavak rada, izmjenjivati postojeća znanja, čime često stječu neovisnost u današnjem svijetu. Uzimajući u obzir digitalizirane usluge koje bi starijim osobama olakšale život, potrebno je omogućiti im stjecanje ili unaprjeđivanje njihovih znanja u području

informacijsko komunikacijskih tehnologija. Prilikom uključivanja starijih osoba u sustav dodatnog obrazovanja, ključna je motivacija za učenje i uključivanje u digitalni svijet. O tome ovisi koliko će starije osobe imati koristi od edukacije u vlastitom životu. Kod starijih osoba važno je znati da njihov razvoj digitalnih kompetencija može biti ograničen zbog problema sa zdravljem, primjerice fizičko ograničenje sluha, vida i motorike. Potrebno je naglasiti da prepreke mogu predstavljati i kognitivne sposobnosti (radna memorija, rasuđivanje, brzina obrade informacija i sl.). Nadalje često je prisutan otpor starijih osoba i negativne emocije prema nepoznatim tehnologijama. Što je osoba starija, otpor je veći (cf. Ciler, 2020: 12).

S obzirom na to da je danas populacija sve starija, a kroz životni vijek prati je intenzivan razvoj informacijsko komunikacijske tehnologije, udruga Matica umirovljenika Hrvatske – Matica umirovljenika grada Osijeka, prijavila je projekt „Aktivna mirovina“ s ciljem jačanja sposobnosti organizacija civilnoga društva za unaprjeđenje mogućnosti aktivnog sudjelovanja i socijalne uključenosti umirovljenika. Ciljevi su projekta priprema i provedba aktivnosti Matice umirovljenika grada Osijeka radi stjecanja novih znanja i jačanja kapaciteta u području aktivnog starenja i povećanja kvalitete života umirovljenika te razvoj dvije nove socijalne inovacije – „Oživimo povijest grada“ i „Glazbena terapija“ namijenjene poboljšanju kvalitete života umirovljenika. U sklopu projekta provode se aktivnosti koje su u fokusu ovog istraživanja putem programa za opismenjavanje umirovljenika za digitalno novinarstvo i program za korištenje Windows sustava, Office paketa te interneta.

2. Teorijsko-metodološki okvir istraživanja

2.1. *Razvoj informacijsko komunikacijske tehnologije*

Razvojem interneta i informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT) današnje je društvo umreženo i povezano. Internet i IKT pružaju nove prilike za učenje i obrazovanje. Paralelno, prilike postaju i sve ovisnije o razvoju tih tehnologija koje utječu na gospodarske procese, a te su prilike promijenile živote, načine rada i načine komunikacije. Zbog razvoja i široke upotrebe informacijsko komunikacijskih tehnologija u društvu, digitalne vještine sve više dolaze do izražaja jer postaju ključne za sudjelovanje u današnjem modernom društvu. Kao jedna od digitalnih vještina, digitalna pismenost postala je važna životna vještina.

Digitalna pismenost podrazumijeva sposobnost čitanja i razumijevanja informacija koje su dostupne na internetu, a uključuje razumijevanje slika, zvukova i teksta. Informacijska pismenost podrazumijeva skup znanja i vještina pravilnog pristupanja, vrednovanja i korištenja informacija. Informacijska je pismenost širi pojam u odnosu na digitalnu pismenost jer obuhvaća sve informacije, uključujući i

one u tiskanom obliku. IFLA definira digitalnu pismenost kao sposobnost korištenja digitalne tehnologije u cjelokupnom obimu – efikasno, učinkovito i etički (cf. IFLA, 2017). Prema UNESCO-ovoj definiciji, pismenost je „vještina prepoznavanja, razumijevanja, interpretiranja, stvaranja, prenošenja, vrednovanja i korištenja tiskanih i pisanih materijala u različitim kontekstima“ (Farmer i Stričević 2012: 13). Danas su važni pojmovi i „multimodalne pismenosti“, a koja se još pronalazi u potpojmovima „vizualne“, „digitalne“, „medijske“ i „višestruke pismenosti“.

Digitalna i informacijska pismenost dio su naše svakodnevice, a njihov razvoj i unaprjeđenje u okviru cjeloživotnog učenja mogu obogatiti kvalitetu života starijih osoba. Mnoge su današnje usluge digitalizirane te bi uvelike mogle olakšati život osobama starije dobi. Neke od tih usluga jesu plaćanje računa na internetu, naručivanje na zdravstvene preglede preko interneta, *online* trgovine i dostava naručenog kući i mnoge druge (cf. Ciler 2020: 14.) Unutar spomenutih vrsta pismenosti, uvrštena je i računalna pismenost koja podrazumijeva poznavanje hardvera i softvera. Računalna pismenost usredotočena je na izravno primanje i prenošenje informacija (Roth, Dekanić Markočić i D. Ružić, 2014: 21).

2.2. Europska unija i osobe starije životne dobi

Unutar Europske unije već nekoliko godina primjećuje se trend sve većeg starenja stanovništva. Spomenuti trend posljedica je niske razine nataliteta, ali i sve duljeg životnog vijeka. S obzirom na podatke Eurostata, tijekom 2016. godine, Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) donosi mišljenje u dokumentu *Digitalni stup rasta: e-stariji građani, potencijal koji predstavlja 25 % europskog stanovništva*. EGSO iznosi da starije građane ne treba smatrati kategorijom građana koji ne sudjeluju u životu, već treba prepoznati njihove sposobnosti te ih uključiti kao dionike gospodarskog i socijalnog digitalnog doba. U mišljenju navode 13 preporuka, a neke od njih sljedeće su:

„(...) promijeniti pristup srebrnom gospodarstvu s obzirom na to da digitalna tehnologija briše starosni jaz i da su stariji građani akteri u lancu vrijednosti i svojim životima, (...) razviti globalno upravljanje uključivanjem starijih osoba u digitalni život i razvojem učinkovitih javnih usluga, (...) poticati – uz pomoć stjecanja znanja i vještina – pristup starijih osoba digitalnoj tehnologiji i dostupnost te tehnologije te bez odlaganja razviti cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje, kao i prilagodbu hardvera i softvera, te mentorstvo, kako bi se osiguralo uspješno uključivanje starijih osoba, [...] prepoznati u svim državama članica pristup internetu kao pravo na univerzalnu uslugu, na temelju kriterija cjenovne pristupačnosti“ (EGSO, 2016).

U službenim dokumentima EU-a često se spominje termin *baby boom* generacija. Termin označava veliki broj djece rođene nakon Drugog svjetskog rata te je to prva generacija koja je živjela na zajedničkom području bez rata. Smatra ih se najizraženijom proeuropskom populacijom u povijesti. Pripadnike te generacije danas smatramo starijim građanima. Uz spomenuti termin, u literaturi se susreće i termin „srebrno gospodarstvo“. Europska unija definira taj termin kao „(...) gospodarske mogućnosti koje nastaju zbog privatne i javne potrošnje povezane sa starenjem stanovništva i potrebama osoba starijih od 50 godina“ (cf. *ibid.*).

„Ageing Well in the Digital World“ (cf. AAL) program je Europske unije osnovan s ciljem poticanja inovacija koje povezuju ljude, zdravlje i aktivnosti u starijoj životnoj dobi. Opći su ciljevi programa povećati dostupnost proizvoda i usluga za aktivno i zdravo starenje utemeljenih na informacijsko komunikacijskim tehnologijama te starijim osobama i njihovim njegovateljima poboljšati kvalitetu života, razvoj i inovacije u području proizvoda i usluga te povećati količinu privatnih ulaganja i povećati uvjete za industrijsku primjenu (cf. Prijedlog odluke, 2013).

Europska komisija, krajem siječnja 2022. godine, predložila je Europskom parlamentu i Vijeću potpisivanje dokumenta *Deklaracija o digitalnim pravima i načelima* (European Commission, 2022) koja će usmjeravati digitalnu transformaciju u EU-u. Deklaracija bi trebala biti polazišna točka za digitalnu transformaciju te davati smjernice za rad s novim tehnologijama. U tekstu Deklaracije, u poglavlju II: Solidarnost i uključenost, govori se o tome da bi svatko trebao imati pristup tehnologiji čiji je cilj ujediniti ljude, a ne dijeliti ih. Unutar spomenutog poglavlja, druga stavka navodi da će se EU obvezati „na digitalnu transformaciju u kojoj nitko neće biti zapostavljen. U nju bi osobito trebalo uključiti starije osobe, osobe s invaliditetom ili marginalizirane, ranjive ili obespravljen osobe te one koji djeluju u njihovo ime (...)“.

2.3. Pregled literature

Gornja dobna granica osoba koje koriste informacijske i komunikacijske tehnologije sve više raste. Prema podacima Europske unije, očekuje se da će do 2025. godine u državama EU-a biti preko 20 % stanovništva starijeg od 60 godina (cf. Eurostat). S obzirom na taj trend, u literaturi se sve češće spominje termin „srebrni surferi“ kojim se opisuju osobe starije životne dobi koje koriste informacijsko komunikacijsku tehnologiju. Eurostat podaci iz 2016. godine pokazuju da u nekim razvijenijim zemljama Europske unije bar svaka druga osoba starija od 64 godine pripada skupini srebrnih surfera (Vulpe and Craciun, 2019: 53.) Iako broj starijih koji koriste internet raste, i dalje među zemljama članicama Europske unije postoje značajne razlike. Primjerice, u Hrvatskoj je, prema podacima Eurostata iz 2016. godine, samo 15 % srebrnih surfera (cf. Nekić, Tucak Junaković i Ambrosi-Randić, 2016: 180–181). Korištenje informacijsko

komunikacije tehnologije te razvijanje programa za digitalnu pismenost starijih osoba vrlo je važno i korisno. Mnoga istraživanja pokazala su da starije osobe imaju brojne koristi od korištenja interneta u različitim područjima društvenog života, ali i u prevenciji demencije.

Također dugogodišnjim istraživanjem koje su proveli Xavier i suradnici, dokazano je da digitalna pismenost kod starijih osoba poboljšava pamćenje (cf. Xavier et al., 2014: 1118). Nadalje, Cotten i suradnici (Cotten et al., 2014) utvrdili su da korištenje interneta smanjuje vrijednost pojave depresivnih stanja za 33 % jer reducira osjećaj socijalne izolacije i usamljenosti. Na temelju brojnih istraživanja, dio kojih predstavljamo u ovom pregledu, dokazane su pozitivne strane korištenja digitalne tehnologije u starijoj životnoj dobi. Aktivno korištenje informacijsko komunikacijske tehnologije može biti jedan od aspekata unaprjeđenja uspješnog starenja. Koncept uspješnog starenja ne sastoji se samo od očuvanja, ono dalje razvija potencijale i sposobnosti kao i nove vještine (Nekić, Tucak Junaković i Ambrosi-Randić, 2016: 180–181).

U radu „Informacijsko-komunikacijske tehnologije i treća životna dob“ (Crnković, Budiselić Bistrovic i Pogarčić, 2009) istaknuti su korisni razlozi korištenja informacijsko komunikacijske tehnologije u starijoj dobi. Razlozi su podijeljeni na „zdravlje“ i „dom“ te „zajednicu“. U prvoj skupini ističe se da informacijsko komunikacijska tehnologija vodi prema novim izvorima informacija koji mogu starijem stanovništvu biti vrlo korisni (npr., lijekovi), uči starije osobe koristiti internet bankarstvo, *online* trgovinu, kao i ovladati upravljanjem digitalnom televizijom, mobilnim telefonima i/ili medicinskim podsjetnicima. Nadalje učenje o tome kako se služiti internetom korisno je radi pronalazjenja raznovrsnih informacija, a igre pamćenja korisne su za trening uma. Kada je riječ o zajednici, informacijsko komunikacijske tehnologije pružaju informacije o najnovijim aktivnostima zajednice te nude mogućnosti pronalazjenja ljudi sličnih interesa. Korisno je naučiti starije ljude kako uspostaviti videopozive te kako dijeliti znanje upotrebom informacijsko komunikacijskih tehnologija (ibid.: 233).

Zanimljivo istraživanje među osobama starije životne dobi u Hrvatskoj provedeno je 2016. s ciljem utvrđivanja u kojoj mjeri osobe starije od 60 godina koriste internet te procjenjuju li srebrni surferi u Hrvatskoj svoje starenje uspješnim. Istraživanje je obuhvatilo 295 starijih osoba iz svih dijelova Hrvatske. Istaknuto je da 40 % ispitanika koristi internet i to prosječno bar jednom tjedno. Za pristupanje internetu najčešće koriste mobilni telefon i laptop. Internet koriste, u najvećem postotku, za čitanje vijesti i komunikaciju s rodbinom i prijateljima (cf. Nekić, Tucak Junaković i Ambrosi-Randić, 2016: 188–189).

Kako navode Lukačević, Radmilović i Petr Balog (2018: 128) mnoga istraživanja svjedoče da osobe treće životne dobi, kada prihvate informacijsko komunikacijsku tehnologiju, rado uče i postaju revni korisnici interneta.

Autorice Zovko i Damjanić (2018) provele su istraživanje kojim su željele ispitati mišljenje i stavove osoba treće životne dobi. Istraživanje je provedeno u Rijeci, a sastojalo se od nekoliko kategorija koje su se odnosile na konceptualizaciju odnosa mladih i starijih, samopercepciju ispitanika, percepciju vlastite dobne skupine, prevladavajuća vjerovanja o starijima, medijski sadržaj te načine prevladavanja slike o starijima. Unutar istraživačkog dijela rada autorice su analizirale medijske sadržaje koji su se odnosili na osobe starije životne dobi. Zaključuju da sudionici ističu pozitivne osjećaje u odnosu na sadržaje u kojima se govori o mladim ljudima (ibid.: 373).

Kako bi se osobama starije životne dobi olakšao ulazak u novi digitalni svijet, potrebno je osigurati dostupnost, pristupačnost digitalnih alata te internetsku vezu. Edukacijski programi trebaju biti prilagođeni starijim osobama s obzirom na mjesto održavanja kako bi se osigurala njima fizički bliža lokacija. Nadalje relevantan sadržaj treba biti lako dostupan, a poželjno je da se unutar lokalnih zajednica omogućí razmjena znanja među generacijama kao i motiviranje osoba starije životne dobi da ovladaju novim digitalnim alatima kako bi se što jednostavnije uključili u moderan digitalni svijet (Ciler, 2020: 15).

Autori Kearsley i Bean istaknuli su andragoške koncepte i načela koji su važni za osobe treće životne dobi. U tom smislu, važno je da odrasli znaju što i zašto uče (samoupravljanje i motivirano učenje) te da razumiju važnost učenja i da im se omogućí iskustveno učenje. Primjećuju također da odrasli učenju pristupaju kao rješavanju problema i da najbolje i najučinkovitije uče kad je tema izravno vezana za njihovu stvarnost i aktualna (navedeno prema Jandrić i Livazović, 2013: 71–72).

Istraživanje autora Arning i Ziefle (2008: 326–328) koji su s pomoću anketnog upitnika ispitivali teoriju i praksu poznavanja pojmova i naredbi vezanih uz korištenje računala kod osoba starije životne dobi, propituje, na primjer, što znači „spremiti datoteku“, „želite pretraživati *web*-stranicu na internetu, što ćete učiniti“ i slično. Za svako pitanje bili su ponuđeni odgovori. Rezultati su pokazali i dali smjernice kako ubuduće oblikovati edukaciju za osobe starije dobi te kako im treba oblikovati i predstaviti sadržaje.

Navedeni autori ističu važnost edukacija osoba starije životne dobi s ciljem povećanja njihovih kompetencija, vještina i znanja prilikom korištenja informacijsko komunikacijskih alata, osobito u virtualnom okruženju. Autori navode važnost motivacije pri uključivanju starijih osoba u navedene edukacije kao ključ ovladavanja novim tehnologijama i olakšavanja njihovih životnih situacija.

3. Istraživanje o informacijsko komunikacijskim kompetencijama umirovljenika

3.1. Cilj i svrha istraživanja

Cilj je ovog istraživanja pojasniti kontekst osoba starije životne dobi kroz prizmu važnosti njihove edukacije vezane uz informacijsko komunikacijske tehnologije. Educiranjem osoba starije životne dobi otvaraju im se mnoge mogućnosti koje donose jednostavniji život, ali i mogućnosti uključivanja u radnu okolinu. Projekt „Aktivna mirovina“ odobren je Matici umirovljenika grada Osijeka koja je ujedno i njegov nositelj. Projekt je sufinanciran iz Europske unije, iz Europskog socijalnog fonda (85 %) i iz proračuna Republike Hrvatske, točnije Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (15 %). Vrijednost projekta iznosi 1 879 649,51 kuna. Projekt se provodi kroz sedam inovativnih programa: jačanje socijalnih vještina, jačanje kognitivnih i emocionalnih vještina, jačanje kreativnih vještina izradom ruktvorina, kreativni likovni program, poticanje tjelesne i psihičke aktivnosti – „Senior Exercise“, program za opismenjavanje umirovljenika za digitalno novinarstvo, program za korištenje Windows sustava, Office paketa i interneta i dvije socijalne inovacije: „Oživimo povijest grada“ i „Glazbene terapije“. Cilj je projekta jačanje kapaciteta Matice umirovljenika grada Osijeka te poboljšanje kvalitete života umirovljenika na području grada Osijeka. U skladu s ciljevima projekta „Aktivna mirovina“, anketnim upitnikom nastojalo se istražiti koliko umirovljenici (osobe starije životne dobi) koriste računala u svakodnevnom životu, jesu li ih koristili prije odlaska u mirovinu, koje pametne uređaje koriste i u koje svrhe? Također ponuđenim različitim pitanjima očekivalo se da će ispitanici procijeniti vlastito znanje/poznavanje određenih pojmova ili alata informacijsko komunikacijskih tehnologija. Naposljetku, cilj je bio saznati koliko su umirovljenici zainteresirani za edukativne radionice.

Svrha je rada utvrditi stanje i predznanje umirovljenika te na temelju dobivenih rezultata ocijeniti (pred)znanje umirovljenika o informacijsko komunikacijskim tehnologijama kao i želju za daljnjim edukacijama. Dobivene rezultate usporedili smo s rezultatima prethodnih sličnih istraživanja spomenutih u ovom radu te će se nastojati ponuditi smjernice za daljnja istraživanja koja će obuhvatiti drugi dio ovog projekta, temeljen na analizi očekivanja i zadovoljstva ispitanika nakon provedenih edukacija.

Polazna hipoteza istraživanja je da osobe starije životne dobi (umirovljenici) nemaju nužnih kompetencija pri korištenju informacijsko komunikacijskih tehnologija, ali bi ih željeli steći.

Na temelju svrhe, cilja i polazne pretpostavke oblikovana su sljedeća istraživačka pitanja:

1. U kojoj mjeri osobe starije životne dobi vladaju informacijskim i komunikacijskim tehnologijama?
2. Žele li osobe starije životne dobi (umirovljenici) sudjelovati u edukacijama namijenjenima stjecanju znanja u području informacijskih i komunikacijskih tehnologija?

3.2. Istraživačka metoda

U skladu s ciljem istraživanja, korišten je kvantitativni pristup prikupljanja i analize podataka. Kvantitativnim pristupom omogućeno je povezivanje empirijskih opažanja i matematičkog iskaza kvantitativnih odnosa (cf. Čendo Metzinger i Toth, 2020: 23). Odabrana metoda za istraživanje jest anketni upitnik koji se sastojao od 17 pitanja. Prvih sedam pitanja pripadalo je grupi pitanja koja se odnose na osnovne demografske podatke i socioekonomska obilježja (spol, godina rođenja, godina odlaska u mirovinu, godina kada su postali članom kluba umirovljenika, naziv radnog mjesta na kojem su proveli većinu radnog vijeka, životni uvjeti ispitanika te kojim uređajima ispitanici imaju pristup u svojem kućanstvu). Druga grupa pitanja odnosila se na korištenje računala i interneta. Obuhvatila je ukupno deset pitanja. U toj grupi pitanja pojavljivala su se pitanja nominalnih i ordinalnih mjernih ljestvica. Vrijednosti u ordinalnim pitanjima bile su od 1 do 5. Kroz anketna pitanja nastojalo se saznati što ispitanici posjeduju od informacijsko komunikacijskih tehnologija, koriste li i kako koriste internet, za što ga koriste i koliko često. Nadalje ispitivalo se i poznavanje pojedinih pojmova kao što su alati unutar Microsoft Office paketa, poznavanje društvenih mreža i slično. Sljedeća skupina pitanja odnosila se na čitateljske navike ispitanika u internetskom okruženju. Na kraju upitnika željelo se saznati jesu li ispitanici zainteresirani za daljnje sudjelovanje u edukativnim radionicama.

2.3. Sudionici i postupak

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 186 umirovljenika s područja grada Osijeka i šire okolice. Istraživanje se provodilo u prostorijama Matice umirovljenika, podružnice Osječko-baranjske županije. Osječko-baranjska županija ima 14 podružnica koje uključuju i podružnice Josipovac i Višnjevac (prigradska naselja grada Osijeka). Tijekom mjesec dana (od sredine lipnja do sredine srpnja 2021. godine), umirovljenicima su dane ankete. Većina umirovljenika ankete je ispunjavala u prostorijama Matice umirovljenika, dok je manji dio umirovljenika ankete ispunjavao u svojim domovima. Sudionici su upoznati s ciljevima i svrhom istraživanja kao i s činjenicom da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno. Tijekom provođenja anketiranja ispitanici su izjavili da su imali problema s razumijevanjem pitanja koja su bila postavljena u obliku ordinalnih mjera. Pojedina pitanja koja su bila postavljena u obliku ordinalnih mjera nisu mogla biti postavljena u drugom obliku (primjerice – da/ne pitanja i sl.). Pitanja postavljena kao ordinalne mjere omogućuju mjerenje pojava te se dane vrijednosti mogu međusobno uspoređivati.

Nakon završetka popunjavanja anketnih upitnika na papiru, uslijedila je faza unosa podataka u tablični oblik. Naknadna kontrola unosa izvršena je na uzorku od 10 % upitnika i nisu utvrđena odstupanja od originalnih zapisa na papiru.

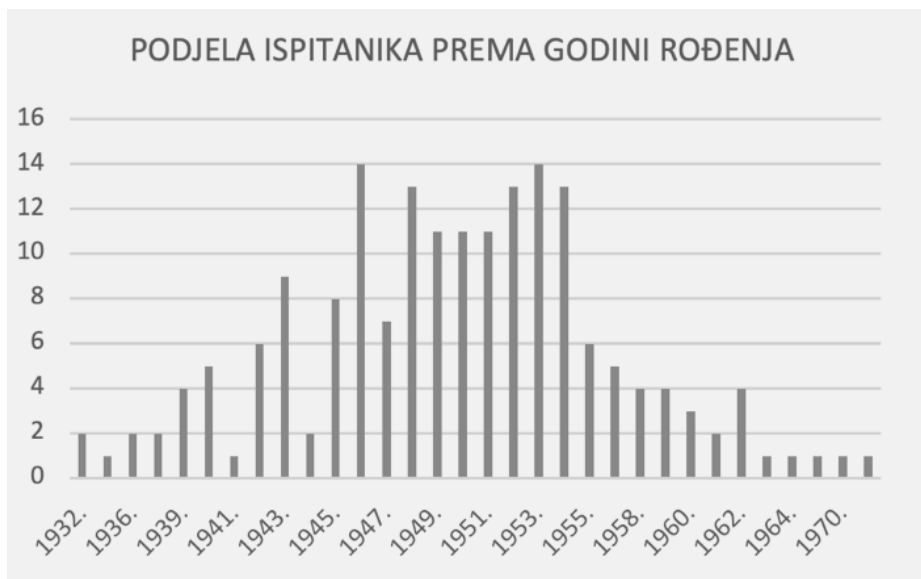
Deskriptivna statistika odrađena je pomoću programa SPSS. Analiza je rađena na temelju deskriptivne statistike uzimajući u obzir specifičnosti temeljnih podataka, dok je za izračun statistički značajnih razlika korišten Mann-Whitneyjev U-test.

Unutar anketnog upitnika ispitivala se i usredotočenost ispitanika na samo ispunjavanje ankete. Ispitivanje usredotočenosti odrađeno je tako da su se u 13. pitanju, 1. i 2. izjava ponovile kao iste izjave, ali pod rednim brojem 3. i 4. na novoj stranici upitnika. Analizom je utvrđeno da je na izjave pod rednim brojem 1. i 3. jednak odgovor dalo 63 % ispitanika, dok je na izjave pod rednim brojem 2. i 4. jednak odgovor dalo 69 % ispitanika.

2.4. Rezultati istraživanja i rasprava

Prema podacima dostupnima na mrežnoj stranici Matice umirovljenika, grad Osijek broji 4700 članova Kluba, a u cijela Osječko-baranjska županija 11 000.

Od ukupnog broja ispitanika, 122 ili 64 % osobe su ženskog spola. Ostatak je ispitanika muškog spola. Prema životnoj dobi ispitanika, najviše ih je između 60 i 70 godina (kako je prikazano na slici 1).

Slika 1. Podjela ispitanika prema godini rođenja

Slika 2. Godina odlaska u mirovinu ispitanika

Na slici 2 prikazana je podjela po godinama odlaska u mirovinu ispitanika. Prema podacima istraživanja, najveći broj ispitanika umirovio se 2010. godine (13 ili 7,1 %). Godine 2009. i 1995. godine umirovilo se 10 ispitanika ili njih 5,4 %. Najmanje ispitanika umirovljeno je 1991. i 2020. godine, samo po 1 ili 0,5 %. Od ukupnog broja ispitanika, dvoje ih je navelo da nisu u mirovini.

Između 1989. i 2021. godine ispitanici su postali članovima Kluba umirovljenika grada Osijeka. Najviše ih je to postalo 2015. godine (19 umirovljenika ili 10 % od ukupnog broja ispitanika). Sljedeće dvije godine, koje se ističu spram ostalih po novim članovima, a sudionicima istraživanja, jesu 2010. i 2019. godina, s 14 (8,1 %), odnosno 15 (8,2 %) novih članova.

Životni uvjeti ispitanika sljedeći su: 89 ispitanika ili njih 47,8 % živi samo, 71 ili 38,2 % sa suprugom, a 20 ili 10,8 % ispitanika živi s drugim članovima obitelji (npr. djecom, unucima). Od ukupnog broja ispitanika, njih šestoro nije dalo odgovor na ovo pitanje u anketi.

Sljedeća skupina pitanja u anketi ispitala je umirovljenike o njihovom poznavanju medija i novih tehnologija, mogućnostima koje imaju u svojoj životnoj okolini za pristup istima i dosadašnjim iskustvom vezanim uz korištenje telefona, televizije, interneta, mobitela ili pametnog telefona/tableta/laptopa.

Iz tablice 1 vidljivo je da većina ispitanika u kućanstvu posjeduje televiziju, u nešto manjem broju i fiksni telefon. Najmanji postotak ispitanika posjeduje mobitel koji nema pristup internetu, a njih gotovo polovica posjeduje i internet i pametni telefon.

Tablica 1. Rezultati ankete s obzirom na dostupnost novih medija u životnoj okolini ispitanika

MEDIJ	BROJ ISPITANIKA	POSTOTAK (%)
televizija	172	92,5 %
kućni/fiksni telefon	120	64,5 %
pametni telefon s ekranom na dodir (<i>smartphone</i>)	91	48,9 %
internet	85	45,7 %
laptop/tablet	64	34,4 %
mobitel koji nema mogućnost spajanja na internet	48	25,8 %

Prije odlaska u mirovinu 41 ispitanik (22 %) koristio je računalo za obavljanje posla. Ispitanici koji su prije mirovine za obavljanje posla koristili računala u značajnoj mjeri preciznije su označavali svoje poznavanje Office alata (Word $\chi^2 = 479$, $p = 0,000$; Excel $\chi^2 = 498$, $p = 0,000$; PowerPoint $\chi^2 = 530$, $p = 0,000$) te poznavanje korištenja elektronske pošte ($\chi^2 = 742$, $p = 0,000$). Kod ocjene poznavanja korištenja MS Accessa nije bilo statistički značajne razlike ($\chi^2 = 730$, $p = 0,144$).

U mirovini se ispitanici najčešće služe fiksnim telefonom (njih 93 ili 50 % svakodnevno) i pametnim mobitelom s ekranom na dodir (njih 92 ili 49,5 %). Pametni sat svakodnevno koristi 6 ispitanika, odnosno njih 3,2 %, tablet 24 (12,9 %), a laptop ili osobno računalo njih 25 (13,4 %) (tablica 2).

Tablica 2. Rezultati ankete s obzirom na trenutno korištenje novih tehnologija ispitanika

	mobitel bez mogućnosti spajanja na internet	fiksni telefon	pametni mobitel s ekranom na dodir	tablet	osobno računalo / laptop	pametni sat
svakodnevno	54	93	92	24	25	6
nekoliko puta tjedno	9	21	2	6	5	2
nekoliko puta mjesečno	3	13	0	2	4	0
nekoliko puta godišnje	1	1	0	1	1	0
nikad	51	14	39	71	61	72

U tablici 3 navedena je svrha korištenja novih tehnologija. Većina ispitanika koristi internet uz pomoć Google tražilice i u nešto manjem obimu da bi koristili društvene mreže. Najmanje ispitanika koristi tehnologije u svrhu čitanja dnevnih novina, elektroničkih izdanja knjiga ili pisanja tekstova.

Tablica 3. Rezultati ankete s obzirom na svrhu korištenja novih tehnologija

SVRHA KORIŠTENJA TEHNOLOGIJE	BROJ ISPITANIKA	POSTOTAK (%)
igranje igrica	29	15,6 %
pisanje tekstova	16	8,6 %
slušanje glazbe	47	25,3 %
pretraživanje interneta / Googlea	70	37,6 %
korištenje društvenih mreža (npr. Facebook)	55	29,6 %
čitanje vijesti na portalima	66	35,5 %
gledanje videa (npr. YouTube)	37	19,9 %
ostalo (čitanje dnevnih novina, knjiga, internet kupovina, kontakti, Zoom i sl.)	13	7,0 %

U tablici 4 prikazani su rezultati istraživanja ispitanika u pogledu poznavanja osnovnih alata u MS Office programima (Word, Excel, PowerPoint, Access) te poznavanja mrežne komunikacije elektronskom poštom, blogovima, YouTubeom i Facebookom. Ispitanici koriste društvene mreže (Facebook) i YouTube, iako je i to vrlo malen postotak od ukupnog broja ispitanika (njih 32 i 29, odnosno 17,2 % i 15,6 %). U anketi je, u prethodnim odgovorima ispitanika, utvrđeno da 134 ispitanika (72 %) nisu koristili računalo pri obavljanju svoga posla prije mirovine. Stoga je rezultat odgovora koji se odnosi na poznavanje i korištenje MS Office programa vidljiv u tablici 4 logičan. Elektronskom se poštom služi samo 12 (6,5 %) od ukupnog broja ispitanika.

Tablica 4. Broj ispitanika s obzirom na poznavanje osnovnih MS Office programa te osnovnih značajki internetske komunikacije

	MS Word	MS Excel	MS Power Point	MS Access	Email	Blog	Facebook	YouTube
Ne poznajem	110	111	115	116	82	104	66	65
Poznajem, ali ne znam koristiti	5	5	0	2	19	9	13	3
Poznajem, ali znam samo osnove	4	6	2	2	14	4	20	8
Poznajem, znam koristiti	8	2	3	0	21	8	23	16
Koristim redovito	2	1	1	2	12	6	32	29

Na pitanje o načinu informiranja o svakodnevnim događanjima 66 ispitanika (35,5 %) odgovorilo je da čita vijesti na portalima; 44 ispitanika (23,7 %) odgovorilo je da gleda vijesti na televiziji. Vijesti na internetu čitaju 4 ispitanika (2,2 %), dok njih 3 (1,6 %) ne prati vijesti ili ih prati u tiskanim novinama. Jedan ispitanik

(0,5 %) naveo je da prati vijesti na radiju. Od ukupnog broja ispitanika, njih 131 (70,4 %) nije odgovorilo na postavljeno pitanje.

Sljedeći skup pitanja u anketi odnosio se na razloge nekorištenja računala u svakodnevnom životu. Kako je vidljivo iz rezultata prikazanih u tablici 5, najveći broj ispitanika ne treba računalo ili ne voli tehnologiju. Značajan broj ispitanika naveo je poteškoće s vidom kao razlog nekorištenja računala.

Tablica 5. Rezultati ankete s obzirom na razloge nekorištenja računala u svakodnevnom životu

	Ne koristim računalo jer mi ne treba		Ne koristim računalo jer ne volim tehnologiju		Ne koristim računalo jer imam problema s očima	
U potpunosti se odnosi	70	37,6 %	78	41,9 %	67	36,0 %
Djelomično se odnosi	11	5,9 %	2	1,1 %	5	2,7 %
Niti se odnosi niti ne odnosi	10	5,4 %	4	2,2 %	4	2,2 %
Djelomično se ne odnosi	8	4,3 %	4	2,2 %	3	1,6 %
Uopće se ne odnosi	49	26,3 %	26	14,0 %	26	14,0 %
Nije odgovorilo na postavljeno pitanje	38	20,4 %	72	38,7 %	81	43,5 %

Što se tiče mobilnih uređaja (tablica 6), 57 (30,6 %) ispitanika naveo je da koristi uređaj isključivo za telefonske pozive, njih 47 (25,3 %) kako bi pretraživali internet, a 51 (27,4 %) za čitanje vijesti. Tablica 6 prikazuje detalje odgovora.

Tablica 6. Rezultati ankete s obzirom na razloge korištenja mobilnih uređaja

	Mobitel koristim samo za telefonske pozive		Mobitel koristim da bih pretražio/la internet		Mobitel koristim za čitanje vijesti	
U potpunosti se odnosi	57	30,6 %	47	25,3 %	51	27,4 %
Djelomično se odnosi	16	8,6 %	5	2,7 %	4	2,2 %
Niti se odnosi niti ne odnosi	5	2,7 %	11	5,9 %	3	1,6 %
Djelomično se ne odnosi	7	3,8 %	10	5,4 %	13	7,0 %
U potpunosti se ne odnosi	46	24,7 %	36	19,4 %	31	16,7 %
Nije odgovorilo na postavljeno pitanje	55	29,6 %	77	41,4 %	84	45,2 %

Na pitanje o čitanju informacija s internetskih novinskih portala potvrđan odgovor dalo je 58 (31,2 %) od ukupnog broja ispitanika. U tablici 7 naveden je

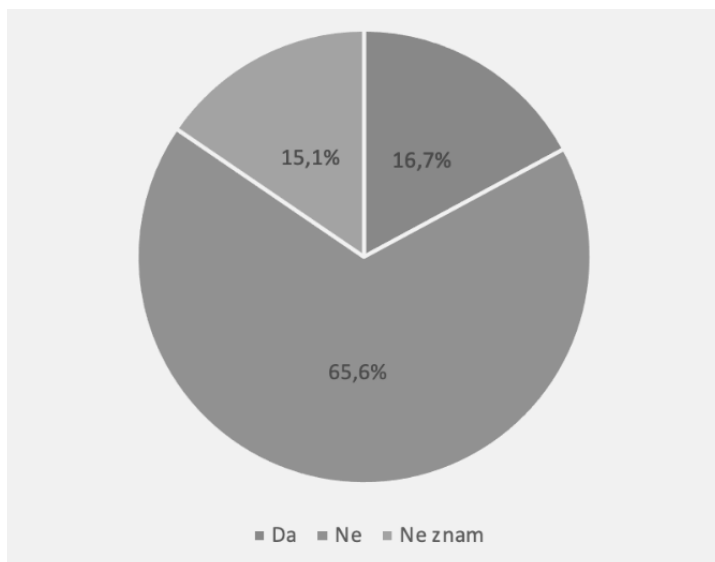
raspored zastupljenih informativnih portala koje korisnici čitaju. Kako je vidljivo, najviše korisnika izjavilo je da čitaju vijesti s portala Nova TV dnevnik, a najmanje s informativnog portala novinskog lista Glas Slavonije. Od ostalih informativnih portala, najzastupljeniji su kod korisnika RTL vijesti, Dnevno.hr, Dnevnik.hr te Jutarnji i Večernji list. Rezultati ankete kod ispitanika u korelaciji su s navedenim odgovorima danima u pogledu načina kako prate vijesti. Većina je ispitanika tada navela da prati televizijske vijesti, a slabije tiskane novine. Upravo to potvrđuju i dobiveni odgovori. Od ukupnog broja ispitanika, njih 25 (13,4 %) nije odgovorilo na postavljeno pitanje.

Tablica 7. Rezultati ankete s obzirom na zastupljenost internetskih novinskih portala koje ispitanici čitaju

NAZIV INFORMATIVNOG PORTALA	Broj ispitanika	Postotak ispitanika (%)
Nova TV dnevnik	36	19,4 %
RTL vijesti	34	18,3 %
Dnevno.hr	26	14,0 %
Dnevnik.hr	24	12,9 %
Jutarnji list	23	12,4 %
Večernji list	23	12,4 %
Index.hr	15	8,1 %
Net.hr	14	7,5 %
ne znam naziv portala koji čitam	6	3,2 %
Glas Slavonije	1	0,5 %

Na pitanja u anketi postavljena u svrhu uvida u angažman umirovljenika/ispitanika prilikom objavljivanja tekstualnih i slikovnih informacija na internetu odgovori su bili sljedeći: samo je 23 (12,4 %) ispitanika odgovorilo kako je do sada objavljivalo informacije na internetu. Njih 21 (11,3 %) objavljivalo je vlastite informacije na društvenim mrežama (Facebook), od toga 13 (7 %) komentare na društvenim mrežama na profilima informativnih portala, video uratke na YouTubeu ili sličnim platformama 3 (1,6 %), a samo po jedan ispitanik ili 0,5 % objavljivao je vlastite slikovne ili tekstualne uratke, oglase na Njuškalu i sl.

Na pitanje vezano uz zainteresiranost ispitanika za sudjelovanje u edukativnim radionicama namijenjenima stjecanju vještina za pisanje tekstova u mrežnom okruženju (npr. blog) rezultati su navedeni na slici 3.

Slika 3. Rezultati ankete s obzirom na zainteresiranost ispitanika prema edukaciji namijenjenoj stjecanju vještina za pisanje u mrežnom okruženju

Od ukupnog broja anketiranih umirovljenika, 31 ispitanik (16,7 %) odgovorio je kako bi rado sudjelovao u takvim edukativnim radionicama; 122 ispitanika (67,6 %) odgovorilo su da su nezainteresirani za takvu vrstu edukacije; a 28 ispitanika (15,1 %) odgovorilo je kako ne zna bi li sudjelovalo u edukacijama namijenjenima vještinama pisanja za blog. Od ukupnog broja ispitanika njih petero (2,7 %) nije odgovorilo na postavljeno pitanje.

Posljednja pitanja u anketi odnosila su se na samo ispunjavanje anketnih upitnika. Od ukupnog broja anketiranih umirovljenika, njih je 132 (71 %) odgovorilo da su sami ispunilo anketu. Pomoć ispitanicima prilikom ispunjavanja ankete dali su, za umirovljenike koji to nisu uspjeli sami, članovi njihova kućanstva, prijatelji, susjedi ili članovi Udruge umirovljenika.

Kao što je u ranijem dijelu rada spomenuto, ispitanici su izjavili da su imali problema s razumijevanjem pitanja ordinalnih mjera. Sukladno tome, napravljena je i analiza odgovora ordinalnih mjera. Uočeno je da u 9., 11. i 13. pitanju postoji dosta neodgovorenih rubrika te u nešto manjoj mjeri višestrukih odgovora. Kod 9. pitanja (Navedite koliko se često koristite navedenim uređajima u mirovini?) analizirano je 65 % neodgovorenih potpitanja (1. obični telefon, 2. mobitel koji nema mogućnost spajanja na internet, 3. pametni mobitel s ekranom na dodir, 4. tablet, 5. osobno računalo (PC)/laptop), 6. pametni sat). Unutar tog pitanja, najveći postotak bez odgovora bio je na 6. potpitanju – 51,6 %, zatim slijede potpitanja 5. i potpitanje 4. Kod 11. pitanja (Sa sljedećeg popisa zaokružite od 1 do 5 koliko ste

upoznati s pojedinim pojmom) analizirano je 55,3 % neodgovorenih potpitanja (1. MS Word, 2. MS Excel, 3. MS Power Point, 4. MS Access, 5. e-mail, 6. Blog, 7. Facebook). Unutar tog pitanja, najveći postotak bez odgovora bio je na 3. potpitanju – 33,8 %, zatim slijede 2. i 4. potpitanje. Na zadnjem, 13. pitanju, postavljenom u obliku ordinalnih mjera (Slijede izjave za korištenje uređaja. Označite kako se navedene izjave odnose na Vas), analizirano je 36,5 % neodgovorenih potpitanja. Unutar spomenutog pitanja, najveći postotak bez odgovora bio je na 4. potpitanju – 43,5 %, a zatim slijede 8. i 5. potpitanje. Autori smatraju da ispitanici na ta pitanja nisu odgovarali kad im ti pojmovi nisu poznati i/ili ako navedene uređaje ne koriste. Iako je u odgovorima bila ponuđena mogućnost nikad / ne poznajem / u potpunosti se ne odnosi, ispitanici to nisu prepoznali kao prikladan odgovor koji odgovara njihovim potrebama i/ili znanju.

Analiza anketnih upitnika pokazala je raznolike odgovore, kao i različite stavove i mišljenja sudionika. Prethodna istraživanja na temu korištenja informacijsko komunikacijskih tehnologija osoba starije životne dobi pokazala su sličnost među rezultatima. Rezultati istraživanja koje su proveli Xavier i suradnici pokazuju da u Velikoj Britaniji, preko 50 % starijih, između 65 i 74 godine ima pristup internetu u svom domaćinstvu (cf. Xavier et al., 2014). Spomenute rezultate moguće je povezati s dobivenim rezultatima, u kojima je 46 % ispitanika s pristupom internetu prosječne starosne dobi između 60 i 70 godina. Nadalje autorice Nekić, Tucak Junaković i Ambrosi-Randić (2016), u svojem istraživanju imale su ispitanike s prosječnom dobi 69 godina, gdje je utvrđeno da 40 % ispitanika koristi internet, a od uređaja s kojima se koriste najčešće koriste mobilni telefon (50 %), laptop (46 %), dok u najmanjoj mjeri koriste tablet (2 %) i stolno računalo (2 %). U najvećem postotku uređaje koriste za čitanje vijesti i zanimljivosti (43 %), zatim za razgovore s rodbinom i prijateljima (30 %) te za društvene mreže (26 %). U skladu s dobivenim rezultatima, vidljivo je da internet koristi 46 % ispitanika. Mobilni telefon koristi 49 % ispitanika, dok 34 % ispitanika koristi laptop/tablet. Tek 22 % ispitanika koristilo je stolno računalo, ali prije odlaska u mirovinu. Uređaje najčešće koriste za pretraživanje interneta, 38 %, zatim za čitanje vijesti na portalima 36 % te 30 % za korištenje društvenih mreža. Usporedbom dobivenih rezultata istraživanja i prethodnih znanstvenih spoznaja, vidljiva je podudarnost i sličnost dobivenih rezultata. Kako je vidljivo iz radova brojnih autora, posebice u radu autorice Crnković, Budiselić Bistović i Pogarčić (2009), motivacija za učenjem uvelike ovisi o tome koliko će korisni biti rezultati učenja kao i to što osobe starije životne dobi misle o svojoj sposobnosti postizanja rezultata u obrazovnom okruženju. Informacijsko komunikacijska tehnologija može biti zanimljiva starijim osoba jer osigurava sredstva za neke nove aktivnosti kao što su komuniciranje s obitelji, sredstvo za rad ili povezanost s drugim ljudima u zajednici (ibid.: 230).

Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da je samo 31 ispitanik od ukupnog broja ispitanika odgovorio da bi rado sudjelovao u edukativnim radionicama.

S obzirom na to da je analizom pitanja ordinalnih mjera uočeno da ih osobe starije životne dobi slabije razumiju, posebice kada je riječ o alatima i programima koji se koriste na računalima, vidljiva je poveznica s prethodnim istraživanjima koje su proveli Arning i Ziefle (2008).

3.5. Zaključak o provedenom istraživanju

Polazna hipoteza istraživanja bila je da osobe starije životne dobi (umirovljenici) nemaju nužnih kompetencija pri korištenju informacijsko komunikacijskih tehnologija, ali bi ih željeli steći. Rezultati istraživanja pokazali su da manji broj ispitanika (31) želi sudjelovati u edukativnim radionicama. Time je polazna hipoteza opovrgnuta.

Kvantitativna analiza odgovora ispitanika starije životne dobi dala je odgovore na postavljena istraživačka pitanja. Zaključak je istraživanja da se poznavanje i sluzenje novim tehnologijama ne razlikuje u mnogome od rezultata prethodnih sličnih istraživanja provedenih u Hrvatskoj, ali i izvan nje na sličnom uzorku. Umirovljenici najmanje koriste pametne satove, tablete i stolna računala. Ispitanici tehnologiju najviše koriste kako bi pretraživali internet i čitali vijesti. Najmanje ih zanima čitanje dnevnih novina, knjiga, pisanje tekstova te internetska kupovina. Ispitanicima su pitanja ordinalnih mjera bila manje razumljivija, stoga bi takva pitanja u budućnosti trebalo izbjegavati.

3. Zaključak

Učenje je vrlo važan dio života i ono ne prestaje u starijoj dobi. Informacijsko komunikacijska tehnologija dio je svakodnevnog života, pa educiranje osoba starije životne dobi postaje važna aktivnost u cjeloživotnom obrazovanju.

Cilj je ovog rada bio analizirati u kojoj mjeri osobe starije životne dobi koriste informacijsko komunikacijske tehnologije i medije, kojim kompetencijama vladaju i koliko je važna njihova edukacija. Rad donosi rezultate istraživanja provedenog anketnim upitnikom među umirovljenicima, članovima Kluba umirovljenika grada Osijeka. Istraživanje je provedeno na uzorku od 186 umirovljenika, što omogućuje zaključivanje samo u odnosu na članove Kluba, ali ne i na preostalu umirovljeničku populaciju. Istraživanje je propitivalo umirovljenike o poznavanju medija i novih tehnologija, mogućnostima njihova korištenja u vlastitoj životnoj okolini kao i o dosadašnjim iskustvima vezanima uz korištenje telefona, televizije, interneta, mobitela i pametnog telefona / tableta / laptopa.

Na početku istraživanja postavljena su dva istraživačka pitanja. Prvo istraživačko pitanje bilo je u kojoj mjeri osobe starije životne dobi vladaju informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, a drugo žele li sudjelovati u edukacijama

namijenjenim stjecanju znanja u području IKT-a. Rezultati istraživanja ukazali su na to da određeni broj ispitanika koristi IKT za ono što ih zanima, ali da nisu dovoljno upoznati s mogućnostima koje im stoje na raspolaganju. Kada je riječ o zainteresiranosti ispitanika prema edukaciji namijenjenoj stjecanju vještina za pisanje u mrežnom okruženju, samo 17 % odgovorilo je potvrdno, što svakako upućuje na potrebu temeljitijeg pristupa toj skupini stanovnika i boljoj obaviještenosti o mogućim dobrobitima upotrebe IKT-a u svakodnevnom životu.

Preporuke za buduće edukacije odnose se na ishode koji su usko povezani uz alate i uređaje s kojima se osobe starije životne dobi do sada nisu mnogo susretale. Korištenje spomenutih alata i uređaja uvelike bi olakšalo život osobama starije životne dobi te im poboljšalo uvjete i kvalitetu života. Korisne bi bile edukacije usmjerene učinkovitim korištenju tekstualnih, slikovnih i medijskih sadržaja, poput radionica namijenjenih učenju rada u virtualnom okruženju putem društvenih mreža, platformi za komunikaciju i videokonferencija te edukacije upravljanja digitalnim dokumentima, njihove organizacije i pohranjivanje. Ako se provede dovoljno edukacija među osobama starije životne dobi, moći će ih se lakše uključiti u pojedine životne aktivnosti, ali i na tržište rada. Prilikom provođenja edukativnih radionica treba imati na umu zablude i realnosti spomenute u ovom radu. Naposljetku, važno je provesti dodatna istraživanja, osobito s umirovljenicima koji nisu pokazali zanimanje ni za rad u Klubu namijenjenom njima kako bi se saznalo o njihovim potrebama, navikama i mogućim iskoracima kao aktivnim članovima zajednice.

LITERATURA

- AAL (s. a.). *Ageing well in the digital world*. URL: <http://www.aal-europe.eu/> (2021–09–17)
- Arning, K. and M. Ziefle (2008). Development and validation of a computer expertise questionnaire for older adults. *Behaviour & Information Technology* 27(4), 325–329 DOI: 10.1080/01449290802127153.
- Ciler, Ž. (s. a.). *Treća životna dob u digitalnom društvu*. (citirano: 2021–09–16). Dostupno na: URL: <https://epale.ec.europa.eu/en/node/161648>
- Crnković, S., A. Budiselić Bistrotić i I. Pogarčić (2009). Informacijsko-komunikacijske tehnologije i treća životna dob. U: M. Matijević i T. Žiljak (urednici). *Neformalno obrazovanje i informalno učenje odraslih* (Str. 229–235). Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo.
- Cotten et al. (2014). Cotten, S., G. Ford, S. Ford, and T. Hale. Internet use and depression among retired older adults in the United States: a longitudinal analysis. *Jo-*

- urnal of Gerontology. Series B: Psychological sciences and social sciences.* 69(5), 763–71. DOI: 10.1093/geronb/gbu018.
- Čendo Metzinger, T. i M. Toth (2020). *Metodologija istraživačkog rada za stručne studije*. Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica. [citirano: 2021–09–20]. Dostupno na: URL: [https://www.vvg.hr/app/uploads/2020/03/METODOLOGIJA-ISTRA %C5 %BDIVA %C4 %8CKOG-RADA-ZA-STRU %C4 %8CNE-STUDIJE.pdf](https://www.vvg.hr/app/uploads/2020/03/METODOLOGIJA-ISTRA%C5%BDIVA%C4%8CKOG-RADA-ZA-STRU%C4%8CNE-STUDIJE.pdf)
- EGSO (2021). Europski gospodarski i socijalni odbor. Mišljenje o Digitalnom stupu rasta: e-stariji građani, potencijal koji predstavlja 25 % europskog stanovništva. *Službeni list Europske unije*. C389/28, 21.10.2016. [citirano: 2021–09–17]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IE0950&from=HR>
- Erfurt, J., A. Peppes and M. Purdy (2012). *The seven myths of population aging: how companies and governments can turn the „Silver Economy“ into an advantage*. [citirano: 2021–09–17]. Dostupno na: URL: <https://indiacore.com/bulletin/2012-dec-the-seven-myths-of-the-silver-economy.pdf>
- European Commission (2022). *Shaping Europe's digital future. Declaration on European digital rights and principles*. [citirano: 2022–02–03]. Dostupno na: URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/declaration-european-digital-rights-and-principles>
- Eurostat: Struktura i starenje stanovništva*. [citirano: 2022–03–16]. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Struktura_i_starenje_stanovni%C5%A1tva&oldid=510105#Udio_starijih_osoba_i_dalje_se_pove.C4.87ava
- Farmer, L. i I. Stričević (2012). *Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama: smjernice za knjižničare*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. [citirano: 2022–01–22]. Dostupno na: URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/653/1/ifla-professional-reports-nr-125-hr.pdf>
- IFLA Statement on Digital Literacy* (2017) [citirano: 2021–09–27]. Dostupno na: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/faife/statements/ifla_digital_literacy_statement.pdf
- Jandrić, P. i G. Livazović (2013). *Priručnik iz e-obrazovanja za osobe treće životne dobi*. Osijek: Medicinska škola.
- Lukačević, S., D. Radmilović i K. Petr Balog (2018). Digitalne kompetencije i treća životna dob: analiza programa informatičkog i informacijskog opismenjavanja korisnika treće životne dobi Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61(2), 123–153. [citirano: 2021–09–20]. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.61.2.667>.

- Nekić, M., I. Tucak Junaković i N. Ambrosi-Randić (2016). Korištenje interneta u starijoj dobi: je li važno za uspješno starenje? *Suvremena psihologija* 19(2), 179–193 [citirano: 2021–09–17]. Dostupno na: <https://doi.org/10.21465/2016-SP-192-04>.
- Prijedlog odluke (2013. *Prijedlog odluke Europskog parlamenta i Vijeća o sudjelovanju Europske unije u Programu istraživanja i razvoja u području aktivnog i potpomognutog života, koji poduzima više država članica*. [citirano: 2021–09–17]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013P-C0500&from=HR>
- Roth, M.B., A. Dekanić Markočić i D. Ružić (2014). *ICILS 2013: Priprema za život u digitalnom dobu*. [citirano: 2022–03–16]. Dostupno na: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2015/12/ICILS-2013_Me%C4%91unardno-istra%C5%BEivanje-ra%C4%8Dunalne-i-informacijske-pismenosti.pdf
- Romac, D. (s. a.). *Starije životno doba*. [citirano: 2021–09–16]. Dostupno na: <https://www.centarzdavlja.hr/zdrav-zivot/treca-dob/starije-zivotno-doba/>
- Rozycka-Tran, J., P. Boski, P. and B. Wojciszke (2015). Belief in a zero-sum game as a social axiom: a 37-Nation Study. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 46 (4), 525–548.
- Svjetski dan zdravlja – Osnovni pojmovi o starenju*. [citirano: 2022–03–16]. Dostupno na: <https://www.zzzzzv.hr/?gid=2&aid=165>
- Vulpe, S. and A. Craciun (2019). Silver surfers from a European perspective: technology communication usage among European seniors. *European Journal of Ageing* 17 (1), 2019. DOI: 10.1007/s10433-019-00520-2.
- Xavier et al. (2014). Xavier, A. J., E. d’Orsi, C. E. de Olivera, M. Orell, P. Demakakos, J. P. Bidduplh, i M. G. Marmot. English longitudinal study of ageing: can internet/e-mail use reduce cognitive decline? *Journals of Gerontology. Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, 69(9), 1117–1121.
- Zovko, A. i I. Damjanić (2018). Stereotipi prema osobama treće životne dobi: iskustva starijih. U: Ličen, N. i M. Mezgec (uredile). *Sodobne paradigme raziskovanja izobraževanja in učenja odraslih*. (Str. 365–377). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze u Ljubljani.